

Gran debrev for Vester Thorup og Ullerup, Vester Hanherred.

Ved A. SØRENSEN.

I Øster og Vester Han Herredernes Justitsprotokol 1753-61, Blad 324 b findes indført følgende Grandebrev af 14. April 1760. Som det vil fremgaa af Indledningen, har disse Byer ikke før haft nogen Granderet, saa et længe følt Savn blev aabenbart her afhjulpet. Nogen Utilfredshed med de nye Vedtægter spores ikke hos Bønderne, hvorimod Lodsejerne, som det vil fremgaa af disses Paategninger, har haft adskillige Indvendinger; hos L. C. Lasson synes tilmed at spores en vis Bekymring.

F5tus
Een Halv Rixdaler
1760 Nr. 3648

WI UNDERTEGNEDE Lods Ejere og Beboere i Wester Taarup og Ullerup Byer i Taarup Sogn der med drift, grøft og Slet ere Fælligbunden, tilstaar og herved bekræfter, at som Wester Taarup Byes fælleds drift, grøft og Slæt i een tiid lang af mangel paa Vedtægt og Grande Ræt saaledes er aftaget og forringet at der for efterkommerne i Tiden ej Kand vendtes andet end bemeldte Taarup Kiærs Græsning /: som ellers er meget ringe og indkneben :/ joe bliver af dend. beskaffenhed, at det iche Kand være tilstrækkelig til nødvendig Drift for Byens Bæster og Kiør, Hvis Græsning dog ingen anden udvej sees, eller anden Middel Haves. Saa have vi for i tiiden at Raade bod paa denne Mangel og at forhindre dend uorden som ellers Kunde forefalde, naar noget til Byens tarf, endten nærværende eller tilkommende tid Kunde anlægges eller optenckes, fundet for got Efter dend frihed Lovens 3 Bogs 13 Capitule 31 Articul allernadigst tillader, at oprætte og indgaa følgende Forening og Vedtægt Hvilchen vi og vores efterkommere uryggelig skal holde under dend i samme Vedtægt Dicterede Straf, som saa meget muligt er, Grundet paa Hans Kongl. May'ts Allernaadigste Lov og Forordninger.

1. Fiorten Dage ungefærlig for St. Woldborgdag skal Grandfogden ved Kierchen første gang om aaret tilsige Granderne at møde paa Grandstefne, og tillige fastsætte Stedet, Hvor same skal holdes og da skal een hver som iche Møder, eller ved Hans visse bud Lader møde, naar Hand Rettelig er advaret, og ei findes i Loulig Forfald betale for Udeblivelse Een march.

2. Ingen maa udi nogen Byens Forretninger, af hvad nafn næfnes Kand, sende nogen Dræng, men saa frembt Hosbonden ei self møder, skal hand være betæncht at sende een fuldvoxen Karl udj Hans sted, og saa frembt Same forseer sig i een eller anden maade ved Samling, da bør Hosbonden straffes efter denne Vedtægt Lige saa fuldt som Hand selv hafde været til Stede, og for udeblivelse betale Sexten Skilling.

3. Hvor som ved nogen slags samling eller i Byens forretninger Lader nogen Dreng møde, skal betale under udpanntning for hver gang Fire og tiuge Skilling.

4. Ingen maa paa Grandstefne Sværge, bande eller udstrøe nogen Guds bespottelige ord, men Enhver som indfinder sig ved grand Retten skal med ald sindighed og

ædruelighed andrage hvad hand til Byens og Grandernes og Egne tarv fornøden Eragter, forseer nogen sig herimod, da bøde første gang 8te skill., anden gang Dobbelt og saa fremdeles.

5. Skulde nogen være saa Domdristig at overfalde een anden med Slag, af Hug eller saae, eller og med ærerørige og utilbørlige ord, da forholdes derimod efter Lovens 6 Bogs 7 og 21 Capituler, og dend overfaldne beskyldte Eller skielte Have Lov at søge Retten, saafremt ej mindelig forening imellem Parterne tilveiebringes, dog Kongen og Hosbonden sin Sag forbeholden.

6. Naar Grandefogden paa Meenige Mands veigne Haver Lyst Heigne over Agger og Eng, skal Enge og Marchdiger samt Ledder være i fuldkommen Stand inden 4 Dage efter under straf for de efterladende og forsømmelige af Toe march, men skulde denne straf ei være tilstræcheligt tvangsmiddel for dend efterladende og Hand endnu forsømmer sin Hegne Fiire Dage, Da omgaaes Dermed efter Lovens 3 Bogs 13 Capituls 39 Articull.

7. Saa Lenge Heignet varer, skal Diger, Lucker og Ledder Holdes forsvarlig ved Lige, Og saa frembt de needfalde og dend som same Ejer efter paamindelse ei forsvarlig oplucher dem igien, da skal Hand derfor pandtes, efter Digets og Lukets Beskaffenhed fra Fire Skilling til Een Rixd aler.

8. Skulde nogen formedelst Slige ved Loulige Luchers forsømmelse fange skade udi sit Eget Korn eller græs, af Kiør, Bæster, Sviin eller Faar, bør Hand Have skade for Hiemgiæld, men tager anden Mand Skade, da bør dend forsømelige at erstatte skaden efter Fiire Uvillige Mænds Taxation og derforuden haver dend skadelidende Ræt at tage Qvæget i Huus og samme beholde indtil hand skeer fyldist for udløsningen efter 15de og 16 Post.

9. Ingen maa giøre Hull paa anden Mands Diger for Hans March, Eng eller Hauge, uden det Haves i minde Hvoe herimod giør skal betale skaden som derved foraarsages, og luche Diget igien og udpandtes for Trei Mark.

10. Naar udenbyes mænd som haver fælleds Diger og Lucher med os ved tvende af Grandfogden udnæfnte Mænd er advarede om dend bestemte tiid til Fælligidernes istandsættelse og de ej møder, ej heller efter denne Vedtægts 6te Post vil betale, da bør de Søges og tiltales loulig, Hvad bekostning der da paa samme Søgemaal anvendes, betaler enhver af os i Proportion af sit Hartkorn.

11. For de tørv som til Diger og Byens Lucher nødvendig behøves, skal Grandfogden og 4re Mænd aarlig udviise et vist sted i Kiæret hvor samme tørv skal graves, og maa ingen understaa sig efter eget tyche at springe fra Et sted i Kiæret til et andet saa lenge der paa det udviiste sted findes tienlig Digtørvegøft, men naar dette mangler, eller stedet ej Længere er tilstræcheligt, skal et andet nyt sted der til udsees og anviiises. Ligeledes maa ingen i

Taarup Kier eller Fællig grave nogen Slags Moered¹) tørf, som er tienlig til at brænde, Hvor Herimod forseer sig betaler ved udpandning for Hver Dige og Brendtørf Toe Skilling.

12. Ingen Slags Slætt maa ske i Taarup Kiær og Fællig eller det saa Kaldet Brælund, undtagen Røgesbachen, under Straf af udpandning for Een Rixdaler.

13. Da det ei allene er Hans Kongl. May'ts Allemaadigste Øjemed at Klitter bliver Fredet og Heignet, men det end og er enhvers Pligt i tide at afhindre dend skade og fordærvelse, Hans Ejendom trues med, for saa vit det staa udi Hans Kræfter, Saa maa udi Taarup Klitt, som ligger i stærch Sandflugt ingen Slætt efter denne dag foretages, men alle ting sigte derhen, at dend vel Kand sammengroe, Dog maa efter grandernes paalæg, der udi bem.te Klit forefundne Liungbælter aarligen afslaaes, men same Slætt bør og skal ei lengere vedvare end 2 à 3 Dage, ligesom det nyttigt og best Kand eragtes til Klittens Frelse; Skulle nogen efter Dags træffes eller findes endten at Slaae eller opryche noget af det som i Klitten voxer og groer, da skal Hand for hvær børgen betale otte skilling og for et Læs eller mindre som paa Vognen antræffes betale Toe Rixdlr., vil dend skyldige ei strax uden Vægning betale same penge naar Hand der til Haver Æfne, men Lader sig der for pandte, Da maa een hver af os same andrage for øfrigheden og der paa tale efter Lovens 6 Bogs 17 Capituls 29 Articul.

14. Udenbys beboere som antræffes at Handle imod denne Vedtægt endten i Drift, grøft eller Slætt skal loulig søges og tiltales, som i l0de Post er meklet, med mindre de godvillig vil betale de her udi fastsatte bøder.

15. Siden alle Byens Marchiorder ei ere af dend beskaffenhed, at de til Pløyning, Sæd og Høst paa een og dend samme tiid Kand være tienlig, men Dog de fleste af bemeldte Jorder saaledes Dannede, at de til Sæd og Høst paa een gang er Duelige, saa er vedtaget og Indgaaet af alle Eiere, Huis Marcher ere af Lige beskaffenhed, skal saa vel i Sæd som i Høsttiid følges ad, og derom ved Grandstefne med hinanden gjøre aftale. Skulle nogen af Byens Mænd foretage sig tiiligere Sæd og Høst, saa paa det een hvers uopskaaren Koren Kand holdes i Heigne, saa vel før som i Høsttiden, er fastsadt, at af hver Høved liden eller Stoer, som findes Løsse i Marchen førend St. Hansdag, skal betales toe skill., fra St. Hansdag til St. Olufsdag 6 skill., og fra St. Olufsdag til ald Koren og Drøs²) baade af Taarup og Vester Ullerup Marcher er indbierget Sexten Skilling.

16. For udenbys som tages i Huus, følges den Taxt som Forordningen af 14. April 1694 fastsetter til Løsningspenge, Neml. for een Koe, bæst eller andet stort Høfde 8 skilling, for et ungt Nød og Sviin 4 skill. for et faar eller griis Een skilling.

17. Skulde Eieren af Qvæget, naar Hand ved tvende af Grandfogden udnæfnede Mænd Er tilkiendegivet Hans Qvægs ihuustagekse, findes Uvillig til at indløse samme, da bør Hand have skade for Hiemgæld, ifald Qvæget skulde stiørte, Komme til Vanheld eller i andre maader forværes i den andens værge, med mindre at dend, der haver Qvæget i Værge, Loulig Kand overbeviises at have

været skyldig udi dend skeede skade; Thi da forholdes der med efter allerhøyeste bem.te Forordning af 1694.

18. Ingen, som i Kiæret vil drive med sit fæe maa Holde nogen sær Fæehiord, men heele Byen skal være Enig i at antage saa mange Hyrder som til fæets opagt behøves, og maa ved same fæehyrder ej findes stude over toe aar gamel, skulde nogen her udi findes Modtvillig og foretage sig drift med afsondret fæe og Hyrde, da straffes Hand ved udpandning paa Toe Rixdaler.

19. Byens Nordre beboere bliver det uformeendt fremdeles ligesom før at drive deres Fæe ud af Klitten og der til bør de for Egen Regning at holde aparte Hyrde, hvilchen Drift i Klitten Een hver Byes beboere uden paa anche og ufornermet maa betiene sig af.

20. Efter dette Aars forbiegangne Pindsefæst og siden fremdeles maa ingen tiid anstilles nogen faaredrift i Kiæret for ei at beskadige fæedriften, derudover skal Christen Klims gaard og samtlig beboere Synden for holde Een Faarehyrde, som driver deres Faar ud til Trelborg. Men samtlig beboere Norden for Christen Klims gaard skal ved en anden Hyrde Drive deres Faar Nord ud til Slettingen, Kløv og Fadsens Sletting, skulde nogen finde for got at flye sine Faar Creaturer anden steds hen til græsning, da staa det dem frit for mod at Hand til Byens Rette Faarehyrde betaler dend fulde Løn, hand tilligemed andre bliver ansat for, Hvoe som i nogen Puncter overtræder denne Post skal udpandtes for Toe Rixdaler.

21. Hvoe som i Hegnets tiid tyrer bæster der have føll med sig som opeder og undertreder Anden Mands Koren eller græs, skal give til Granderne hver gang 8 skilling og desuden betale skaden efter uvillige Mænds Sigende.

22. Ingen maa Beede med deres bæster eller fæe paa anden Mands Jord endten Nat eller Dag, langt mindre tyre sine Creaturer i anden Mands agger eller Eng, under straf at betale Skaden og bøde Tredsindstiuge Lod Sølf efter Lovens 6 Bogs 14 Capituls 16 Articul.

23. Alle Løsse Svin skal holdes Ringet, og saa fremt de ved eftersiun ej findes Ringede, skal der foruden skadens Erstattelse betales af hver Toe skilling, ligeledes i fald noget Sviin faar Vane til at gaee i anden Mands Koren og Eiermanden af Sviinet efter advarsel ej derfor Raader boed, da Haver hand skade for Hiemgæld i fald Sviinet siden faar skade, og foruden Skadens opreisning bør hand endnu til Granderne betale otte skilling.

24. Høns som gaar i anden Mands Koren, og derover bliver ihieslagen bør ej betales, men dersom Ejeren der paa taler, bør hand desuden betale skaden de gjort haver.

25. Ulovlig Kilder eller Vandbrønde, som ej ere saa vel overlugte og forvarede, at Folch eller Creaturer joe derved Kand tilføyes skade, maa ingen have endten i gaar eller gade under 40 Lod Sølf Straf efter Lovens 6 Bogs 11 Capt. 9 Articul.

26. Ingen maa understaae sig i at huuse eller hæle nogen Løsgiangere eller omløbere, som ej med Rigtig Pas ere forsynede, forseer nogen sig her imod, da omgaaes dennem efter Lovens 3 Bogs 19 Capt. 21 Art. og de derom allernaadigst udgangne Forordninger.

27. Sognefogden maa ej understaae sig at modtage nogen fremmed Bættler til befording Sognet til Tyngge, men forekommer saadanne, da bør hand tilholde Vognene som bringer Slig bættler, at hand ufortøvet fører ham til det sted hvor fra hand sidst er kommen. Er Sognefogden her

¹ Mored Tørv = Tørv, der er gravet paa kold, leret Jord.

² Drøs Spildekorn, d. v. s. det, som rives sammen, efter at Traverne er taget af Marken.

udi forsømmelig, da bør hand self befordre bætleren, og ej have Magt at beordre nogen Sin Kørsel.

28. For afpløjning, afslæt, Reen³) og Skiels forvandelse, Riden og Kiøren over agger og Eng, samt aldt andet hvad Loven fastsetter og udi denne Vedtægt ei er anmeldt, haver dend forurettede frihed at følge Loven og indtale sin Ræt paa Loulig maade, saafre mt ei mindelig forlig Kand erholdes, Dog Kongens og Hærskabets bødder Uforkrænchet.

29. Veie og Broer skal forfærdiges og vedligeholdes, naar Grandfogden her om advarer, Ligeledes skal Kasted⁴) imellem Taarup og Wuust Kiær, saa ofte samme behøves Røddes og i stand settes tilligemed Graaber og andet, hvor ved Vandet af Kiæret Kand finde udgang, bliver nogen efter advarsel siddendes overhørrig og ei endten self eller ved en Karl Møder, da betales under Pandtning Fire og tiuge Skilling.

30. Sognefogden som nu er eller herefter vorder beskichet, skal tillige være grandfoget, og over denne vores Vedtægt alvorlig holde for hvilchen Umage ham aarlig skal betales Een Rixdaler, der imod skal hand holde bog over de bødder eenhver vorder idømt, same under pandtning inddrive og for disse bødder aflige vedbørlig Rigtighed strax efter hvert aars allehelgensdag. Hvad pandt som inden denne tiid ei indløses, bør være forbrudt, og i penge udbringes hvilket Kand ske i grandernes overværelse, naar grandfogden aflegger sit Regnskab, da det u-indløste pandt Kand selges til dend meestbydende.

31. De aarlig ved denne Vedtægt forefaldene og indsamlede bødder skal, naar Grandfogdens eene Rix.dr. forlods udræddet, anvendes til Byens almindelig nytte og det overskydende endten til Sognets skole eller til almisse Lemmer.

32. Naar udpandtning skal ske, bør Grandfogden tilsige de øfrige byes beboere som ei ere faldne udi nogen brøde, at de endten self eller ved een Karl lader møde for at følge med ham paa udpandtningen, Hvoe som da udebliver skal betale 24 Sk. og sender Hand een Dreng, da bøder hand endnu efter 3die Post 24 Skill.

33. Hvoe som understaar sig i at overfalde grandfogden og hans medfølgere endten med skiolds, uqvæms og trussels ord eller med Hug og Slaug, bør ansees efter Loven og Forordningerne, og for samme Forseelse af os samtlig Loulig tiltales; dog Kand de Sager hvorved Kongen og Hærskabet ingen bøder Kand tilkomme i mindelighed bieliges.

34. Lucher nogen sine Døre Eller undviiger fra sit Huus, naar udpandtning hos dem skal ske, da maa granderne Slaa Døren op og gaa ind for at forrette deres pandtning, uden dermed at bryde Huusfred, Vold eller Hærverch, dog bør de forsiune Huuset førend de gaar derfra, med troe og forsvarlig Varetægt, at ingen anden skade skeer thi ellers bør de selv der for stande til Rette.

35. Med udnefuelse af Mænd som til de udi denne Vedtægt ommeldte forretninger skal bruges bør Grandfogden ingen gaae forbie, men Mage det saaledes at dend eene ej bebyrdes meere End dend anden.

36. Een hver som begierer Copie af Grandbrevet, skal i tvende Mænds overværelse lade same udskrive i Grandfogdens huus, for Ræsten skal Grandfogden være

pligtig, at oplyse grandbrevets indhold for enhver som forespørger sig under otte skillings Mulct for hver gang hand dertil findes Modtvillig.

37. Skulde ellers nogen ting forefalde, som ei i denne Grandræt er benæfnet og dog eragtis nyttigt og Ræt, da maa granderne ved fleste Stemmer same fastsette og for same paaligge Loulig straf, hvilket skal ansees ligesaa Kraftigt og gyldigt, som det her i grandebrevet Utrychelig var omtaldt og fastsadt.

Denne forskrefne Granderæt forpligter vi os til ubrødelig at holde og imellem os underskrefne skal samme være en Regul og Rettesnoor, hvilchet vi med Vores Henders underskrift Stadfæste og bekræfte.

Wester Taarup dend 14 April 1760.

Christen Christensøn Taarup. C. Joensøn Krogeg.
Jens. Bonderup. Tomas Smed. Laurs Laursen.
Anders Laursøn Langaard. Christen Gaardahl.
Jens Pedersen Korsbech. Jens Nielsen.
Graveds Madsen. Ingvor Laursen. Niels Madsen.
Niels Madsen. Christen Pedersen. Peder Andersen.
Jørgen Christensen. Laurs Pedersen.
Tomas Christensen. Christen Klim.
Niels Nielsen Østergaard. Peder Skræm.
Niels Laursen.

Dette mig foreviste Grandebref underskrives af mig underskrefne Laurs Christian Lassón saaledes, at hvad forseelser mine tjenestefolch eller dend ieg paa mine Vegne sender, imod same begaar uden min fuldmagt, vil jeg ei være ansvarlig for mens holder mig Hans Kongl. May'ts Allernaadigste Lovs 3 Bogs 19 Capt. Ite og 2 Art. efterrettelig tillige vil ieg Allerunderdanigst efterleve Hans Kongl. May'ts Høypriiselige Forordning af Dato 8 Martii 1760 mig efterrettelig saa ieg i mindste maader ei fraskriver mig herved Min Ejendom Rettighed eller Hærlighed, mens i alle tilfælde vil have same efter mit Ejendoms Hartkorn, som ieg og ej frabinder mig at saae og høst min March naar same befindes af mig dertil tienlig, samt benytte mig af min Eng og øfrige Ejendom paa Loulig maade, Mens i det øfrigt forbinder mig til ald Loumæssig samt Kiærlig vedtægt og behandling med mine Grander, som her ved under min Haand og hos trøgte Zignethe tilstaaes.

Wester Taarup.

L. C. Lassón⁵)
(L. S.)

Som denne Grande Ræt ansees at være til Byens gavn og lige billig for enhver mand, Saa for saa vit min Høyvelbaarne Hr. Principal i indbem.te Sogen er Lodtager Concenteres dette Grandebref paa Høybemeldte min Herres Hr. Cammerherre Berregaards Vegne af mig som Fuldmægtig.

I. Dalsgaard.

³ Reen = Fure, der danner Skel mellem to Agre.

⁴ Kast = Plads omkasted med Grøft eller Dige til Eng eller Græsning.

⁵ Selvejer i V. Thorup, var Søn af Herredsfoged Chr. Lasson paa Aggersborggaard og Anne Albrechtsdatter og var gift med Sofie Amalie Bast fra Arendal.

Dend anførte Post om Straf naar en Dreng sendes paa grandstefne, naar baade Hosbonde og tjeneste Karl i Loulig ærinde Kunde være fraværende eller ved svaghed og anden tilfelde forhindret, maatte have dend forandring, at dend straffældiges Kone maatte til Kiendegive for grandelavet dend udeblivendes Loulig forfald, som af Granderne Kunde undersøges om dend medfører Sandhed. Dernæst maa ogsaa afgjøres, om saadan Persohn som bærer Nafn af Dreng skal ansees for efter Confirmationstiid, efter Alder, eller efter Løn i sin tjeneste, Hvilchen Post maa af Grandelavet udgjøres til en bestandig Regel. Alt hvad ved en taalelig pandtning Kand afstraffes, bør iche af Egensindige folch bringes til Process og pengespilde, og følgende Had og u-Enigheds fremme. Dernest finder ieg det ogsaa tienlig, at Grandelavet ved visse samlinger uggentlig efter fornødenhed, særdeles i Sæde og Høstetiider afgjør deres Sæde og Høstetage, Creaturers Græsning baade i og uden Marcherne, Digers opluchelse og videre paa det de uden forskiell eller persohns Anseelse Kand vedligeholde een god Orden og Skich, uden hvilchen ingen Granderæts holdelse er fomøden, dets Aarsag ingen i visse tilfelde efter eget behag Kand unddrage dem dend straf og Pandtning som ved fleeste Stemmer bliver paalagt i Henseende til Byens Eiendommens almindelige behandlinger i March, Kiær og Enge. I øfrigt næst at

forholde mig at forestille Viderne om ieg noget til Byens Beste Kunde optenches til fælles overliggelse, underskriver ieg dette grandebref.

Kochedal d. 8 Juli 1760.

P. E. Braës.

Paa same maade som Velbaarne Hr. Braës dette grandebref haver tilstaaet ved ovenstaaende paategning underskriver ieg for saa vit ieg er een Lods Eier i bemeldte Grandefællig.

Aagaard dend 5 Augustii 1760.

Laurs Skipper Hvid.

For saa vit denne Grandelag er forfatted efter indbemeldte beboeres forening med hinanden til fælleds nytte og fremtrav og iche strider imod Lovene Ratificeres same herved af mig underskrefne.

Paa deres Høygrevelige Naade, Høybaarne Frue Grefinde af Levetzaus vegne A. Schnurmann som Fuldmægtig. Restrup dend 6 Septemb. 1760.

Læst og Protocolleret udi Øster og Wester Hanherredernestings Ræt Løverdagen dend 5 Decemb. Ao. 1761 og findes samme udi Justitz Protocollen under Filio 324 et 425 indført.

Testerer Andreas Kraft. Manderup Lund.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1942, side 283-296)